

UZ 50-TU OBLJETNICU HRVATSKOG ETNOLOŠKOG DRUŠTVA*

Hrvatsko etnološko društvo obilježava u 2009. godini pedeset godina postojanja. Kao rođendan našega Društva bilježimo 31. siječnja 1959. godine, kad je održana osnivačka skupština *Ogranka za Narodnu Republiku Hrvatsku*, tada prvog ogranka Etnološkog društva Jugoslavije, a odmah potom i lokalnog, zagrebačkog, ogranka punog naziva *Etnološko društvo Jugoslavije, lokalni ogranak Zagreb*. *Ogranak* mijenja ime u svoje današnje – *Hrvatsko etnološko društvo* na temelju odluke skupštine 17. siječnja 1975. godine. Promjena imena bila je posljedica ustavnih i zakonskih promjena u socijalističkoj Jugoslaviji, koje su nalagale da status pravnog subjekta može imati samo samostalno udruženje, a ne podružnica ili ogranak saveznog društva.

Hrvatsko etnološko društvo organizirano je kao nevladina, nepolitička, neprofitabilna udruga etnologa u Hrvatskoj. Od samog je početka zadaća Društva bila unapređivanje etnološke znanosti, popularizacija struke i unapređenje njezina položaja u društvu, povezivanje i zaštita članova te povezivanje institucija u kojima rade etnolozi. Broj članova se tijekom godina povećavao i varirao, od 29 na prvoj osnivačkoj skupštini do današnjih 205.

Hrvatsko etnološko društvo okuplja etnologinje i etnologue različitih profila: muzealke i muzealce, znanstvenike i znanstvenice, konzervatore i konzervatorice i one koje rade “izvan struke”, kolege i kolegice iz drugih srodnih disciplina te studente i studentice. Mislim da neću pogriješiti ako ustvrdim da je HED prostor višeglasja koje ne karakterizira usmjerenost prema jednoj znanstvenoj paradigmi i perspektivi. U djelovanju HED-a može se pratiti promjena teorijskih paradigmi u hrvatskoj etnologiji, njihovo usporedno djelovanje unutar HED-a, prožimanje i promjene. Čini mi se važnim istaknuti da se HED unatoč različitim teorijskim polazištima članstva uspio afirmirati kao prostor kritičke rasprave i dijaloga. To je ujedno i prostor nadinstitucionalne suradnje i povezivanja etnologa koji djeluju i u etnološkim

---

* Opseg ovog uvodničkog teksta dopušta samo kratak prikaz dosadašnjih aktivnosti te djelovanja članova i članica Društva u polustoljetnom razdoblju, a opsežnije i detaljnije predstavljanje pripremljeno je u posebnom spomeničkom izdanju *50 godina Hrvatsko etnološko društvo 1959.-2009.*

i u ne-etnološkim institucijama. I još nešto valja reći: etnologija je ženska struka i ženski studij. Tako i naše Društvo uglavnom čine članice, a samo jednu četvrtinu muškarci.

O AKTIVNOSTIMA

Održavanje stručno-znanstvenih skupova i predavanja spada u redovitu djelatnost Društva. Isprva su se tijekom 1960-ih i 1970-ih godina 20. stoljeća tematski skupovi *Ogranka*, kao i oni Etnološkog društva Jugoslavije, vezivali uz materijalnu kulturu seljaštva te u prvome redu uz muzejsku etnološku praksu i zaštitu etnografske baštine da bi se napose u kasnim 1980-im te u 1990-im godinama okrenuli temama koje problematiziraju svakodnevicu i suvremenu krizu, promjene koje se događaju u društvu, ulogu etnologa u društvu, te utjecaj i posljedice rata. Kad je riječ o iniciranju tema vezanih uz proučavanje suvremene svakodnevice i vidljivijim pozicioniranjem HED-a kao prostora jačanja kritičkoga glasa, treba reći da su takva nastojanja bila prisutna i prije, kasnih 1960-ih i 1970-ih godina, ali ne u tolikoj mjeri kao poslije.

U jačem zaokretu HED-a prema temama suvremene kulture tijekom 1980-ih godina nezaobilazno je ime i dugogodišnje predsjednice Dunje Rihtman-Auguštin, koja obnaša predsjedničku dužnost dvanaest godina, u razdoblju od 1979. do 1985. godine te od 1987. do 1993. godine. Upravo se u vrijeme njezina predsjednikovanja događaju najturbulentniji događaji novije hrvatske povijesti. Izbio je rat. U ranu jesen 1991. godine u *Biltenu* je Hrvatsko etnološko društvo obznanilo istupanje iz Saveza etnoloških društava Jugoslavije u znak protesta zbog ubijanja građana i uništavanja hrvatske baštine. Inicijativu je na početku rujna 1991. uputio Vitomir Belaj upravnom odboru u pismu u kojem traži istupanje HED-a zbog napada na Hrvatsku.

Do 1991. godine članice i članovi HED-a redovito sudjeluju na godišnjim skupovima u Hrvatskoj te na skupovima Saveza Etnoloških društava Jugoslavije (SEDJ) koji su se održavali svake druge godine. 1980-te su godine za HED bile važne i za otvaranje novih tema i za organiziranje niza domaćih i međunarodnih skupova. Posljednji u okviru SEDJ-a koji organizira HED bio je posvećen simbolima identiteta, a održan je u Zadru 1989. godine. Onodobna međurepublička suradnja osobito je bila aktivna sa Slovenskim etnološkim društvom, s kojim se od 1981. do 1991. godine naizmjenice u Hrvatskoj i Sloveniji organizirao skup naslovljen *Povijesne paralele*

hrvatske i slovenske etnologije. Susreti su bili prvotno vođeni idejom boljeg međusobnog upoznavanja i rasprava o temi razvoja etnologije i njezina odnosa spram pitanja nacionalnih i regionalnih identiteta. Nakon trinaest godina okupljanja su obnovljena ponovnim susretom u Motovunu 2004. godine pod ponešto izmijenjenim imenom *Hrvatsko-slovenske etnološke paralele*. Dosad su održana tri susreta obnovljenih *Paralela*, a posljednji, ukupno deseti od početaka, u Varaždinu 2008. godine.

U međunarodne aktivnosti HED-a treba ubrojiti tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća skupove *Ethnographia Pannonica*, na kojima su sudjelovali kolege iz Mađarske, Austrije i Čehoslovačke od 1974. do 1991. godine te suorganizaciju velikog svjetskog kongresa IUAES-a (International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences) 1988. godine u Zagrebu. Ne smije se ispustiti iz vida aktivnost vezana uza sam početak rada Društva na velikom projektu *Etnološkog atlasa*, koji je pokrenuo Branimir Bratanić, prvi predsjednik od 1959. do 1963. godine, a odnosio se na područje cijele Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Od začetka djelovanja održavali su se pored skupova i predavanja i tematski kolokviji. Tijekom djelovanja Društva njihova učestalost je varirala. Na početku 1990-ih godina Dunja Rihtman-Auguštin je inicirala održavanje *Kluba HED-a* unutar kojega se tijekom godine održavaju predavanja, predstavljanja novih etnoloških izdanja, istraživanja, magistarskih i doktorskih radova. Klub je bio zamišljen i kao mogućnost za neformalno druženje nakon održanih izlaganja. Nakon prvotnog uzleta čini se da je ova prorijeđena, ali ipak još uvijek postojeća aktivnost, ustuknula pred brzim i opterećujućim životnim tempom.

Etnologija svakako ne spada u one struke u kojima i s kojom je jednostavno naći zaposlenje. Tako je danas, tako je bilo i prije. I upravo je HED prepoznao zapošljavanje etnologa kao jedan od vitalnih problema. Da bi se poboljšala zaposlenost etnologa početkom 1960-tih godina ustanovljene su i tri komisije: *Komisija za etnologiju u školskoj nastavi*, *Komisija za etnografsko muzejska pitanja* te *Komisija za pitanja uloge narodne kulture u suvremenom životu*. Iako su se etnolozi unutar HED-a zalagali za uključivanje etnologije u nastavu, nakon Drugoga svjetskog rata etnologija nije zaživjela kao nastavni predmet, premda je postojala u tridesetim godinama 20. stoljeća.

Etnolozi se najčešće zapošljavaju u muzejima. Kao konzervatori zapošljavaju se znatno rjeđe, iako je iznimno velika potreba za djelovanjem etnologa u području zaštite kulturne baštine. Briga o zapošljavanju u tim

područjima kao i briga o baštini unatoč nejednolikim razdobljima aktivnosti konzervatorsko-muzejske komisije ostala je trajnim opredjeljenjem aktivnosti Društva. Upravo je ta Komisija tijekom 1970-ih inicirala evidentiranje školskih etnografskih zbirki te popisivanje etnografskih zbirki u muzejima i stručnoga osoblja koje sa zbirka radi. Budući da etnologa nije bilo dovoljno, Komisija je upozoravala nadležne na potrebu zapošljavanja etnologa. Valja reći da je djelovala i *Komisija za film*, osnovana 1962. godine. Vesna Čulinović Konstantinović bila je agilna predsjednica *Komisija za kadrovsku politiku i stručni rad*. I ova je komisija djelovala vrlo kratko 1978.-1981. godine, a obje su djelovale na razini SEDJ-a.

Kako bi se, u prvome redu, ljubiteljima ne-etnologima, olakšalo skupljanje predmeta i osnivanje etnografskih zbirki te dalo osnovne upute o zaštiti građe, tiskana je *Uputa za čuvanje etnografske građe* 1980. godine, koje je uredio Josip Miličević, a Ana Mlinar i Zvezdana Antoš su izradile novo dopunjeno izdanje *Uputa za čuvanje etnografskih zbirki* (2004).

Još je jedna aktivnost u posljednjem desetljeću usmjerena kulturnoj baštini. Riječ je o inicijativi Tome Vinščaka, predsjednika od 1997. do 1999. godine, koji je 1998. godine predložio pokretanje *Etnološke škole HED-a* na područjima stradalima u Domovinskom ratu. Ideja *Škole* je bila da u lokalnog stanovništava, prije svega prosvjetnih radnika, potaknu interes za lokalnu baštinu i njezinu obnovu te da znanja stečena u *Etnološkoj školi* prenesu učenicima i s njima pokrenu zajedničke aktivnosti. Ukupno je održano pet *Škola* u trajanju od po pet dana koje je organizacijski vodila Dunja Majnarić Radošević, a održane su u Kostajnici 2001. godine i Topuskom 2002. godine. U Gorskom kotaru održane su tri i to 2003. godine u Delnicama, 2004. u Vrbovskom te 2005. godine u Fužinama. U svakoj je školi sudjelovalo između 15-20 polaznika, a predavači su bili etnolozi i pripadnici srodnih struka.

Godine 2002. HED je pokrenuo i *Godišnje nagrade Milovan Gavazzi*. Nagrade se dodjeljuju za iznimna postignuća u etnologiji u više kategorija – muzeološki rad, znanstveni i nastavni rad, zaštita kulturne baštine, popularizacija struke te studentski rad. Također, tijekom godina, dodjeljene su i *Nagrade za životno djelo Milovan Gavazzi* istaknutim pojedincima/pojedincima za izuzetan i trajan doprinos promicanju etnološke struke kroz objavljena, izložena ili na drugi način prezentirana ostvarenja. Te su nagrade primili kustosica Nerina Eckhel, dr.sc. Jelka Radauš Ribarić, dr.sc. Aleksandra Muraj, dr.sc. Vitomir Belaj, muzejski savjetnik Zvonimir Toldi i dr.sc. Zorica Vitez.

IZDAVAŠTVO

Održavanje stručnih sastanaka i skupova iniciralo je i izlaženje glasila Društva, u kojem se objavljuju izloženi radovi. Glasilo najprije izlazi pod nazivom *Radovi plenarnog sastanka 1970.*, od 1972. do 1977. godine preimenovano je u *Izješća*, a od 1978. nosi sadašnje ime *Etnološka tribina*. Suizdavač godišnjaka je postao Odsjek za etnologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Časopis je prolazio kroz različite faze, redovitost je bila uvjetovana dotokom novčanih sredstava, ali je cijelo vrijeme izlaženja nastojao predstaviti raznolikost područja djelovanja etnologa. Danas je časopis osim u tiskanom izdanju dostupan i na internetskom portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske *Hrcak* (www.hrcak.srce.hr). Unatoč dugim razdobljima financijske suše, časopis je prije svega zalaganjem Uredništva uspio održati kontinuitet. Uz mnoge kolegice i kolege koji su sudjelovali u uređivanju časopisa višegodišnjim stažem glavnih urednica izdvajaju se Zorica Šimunović Petrić (1976.-1989.), Jasna Čapo Žmegač (1990.-1997.) i Jadranka Grbić (1998.-2007.).

Međuinstitucionalna suradnja osim u izdavanju časopisa i organizaciji skupova vidljiva je i u publiciranju nekoliko zbornika i autorskih knjiga. Knjigu Milovana Gavazzija *Godina dana hrvatskih narodnih običaja 1988.* HED je izdao u suradnji s Kulturno-prosvjetnim saborom Hrvatske; knjigu *Živim, znači stanujem* Aleksandre Muraj 1989. godine u suradnji sa Zavodom za istraživanje folkloru i Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete u Ljubljani. Posljednjih je nekoliko godina izrazito plodna suradnja s Institutom za etnologiju i folkloristiku pa su u zajedničkom izdanju tiskani zbornici *Split i drugi* (2007.), *Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima* (2008.) te *Destinacije čežnje, lokacije samoće: uvidi u kulturu i razvojne mogućnosti hrvatskih otoka* (2009.) Posljednji, nedavno tiskani zbornik sa 10. hrvatsko-slovenskih etnoloških paralela održanih 2008. godine samostalno je objavio HED pod naslovom *Jedna granica – dvije etnologije?* (2009).

Razmjena informacija među članstvom u samom se početku djelovanja *Ogranka* za Hrvatsku odvijala *Okružnicama*. Za istu je svrhu ponovno 1988. godine pokrenut *Bilten* na inicijativu Dunje Rihtman-Auguštin, ujedno i prve urednice, koji se publicira četiri puta godišnje. Iako tiskani *Bilten* izlazi do danas, uvedena je i elektronička komunikacija *Etno-info* koju je 2000. inicirala Sanja Kalapoš. Iste je godine pokrenuta i prva mrežna stranica

na adresi (pubwww.srce.hr/HED), koju je izradio Jadran Kale, a četiri godine poslije *web* stranica HED-a je obnovljena na novoj domeni www.hrvatskoetnoloskodrustvo.hr.

Završit ću ovaj kratki prikaz ističući pozitivnu ulogu koju Hrvatsko etnološko društvo ima u okupljanju različitih profila etnologa. U prvih pedeset godina rada nije nedostajalo entuzijazma. Skeptici će reći da je moglo biti i bolje. Lydia Sklevicky je provela anketu među članstvom prije dvadeset godina i ona je pokazala da baš nismo zadovoljni kako nas drugi vide. To nezadovoljstvo mnogi osjećaju i danas. Vidljivosti našega Društva pridonijet će i naši vlastiti angažmani na promociji struke i tema kojima se bavimo. Ponekad samozatajno, ponekad glasnije, u bilo kojoj varijanti bez kritičkog angažmana, znanstvene, profesionalne i građanske odgovornosti te solidarnosti neće biti niti pozitivnih pomaka, utjecaja i vidljivosti etnologa u društvu.

Željka Jelavić

PREDSJEDNICE I PREDSEDNICI HRVATSKOG ETNOLOŠKOG DRUŠTVA:

Branimir Bratanić, 1959.–1961., 1961.–1963.
Zdenka Lechner, 1963.–1965.
Đurđica Palošija, 1965.–1967., 1971.–1973.
Marija Išgum, 1967.–1969., 1969.–1971.
Vitomir Belaj, 1973.–1975.
Zorica Rajković, 1975.–1977.
Josip Miličević, 1977.–1979.
Dunja Rihtman-Auguštin, 1979.–1981., 1981.–1983., 1983.–1985.,
1987.–1989., 1989.–1991., 1991.–1993.
Olga Supek Zupan, 1985.–1987.
Maja Kožić, 1993.–1995.
Damodar Frlan, 1995.–1997.
Tomo Vinšćak, 1997.–1999.
Aleksaj Gotthardi Pavlovsky, 1999.–2001., 2001.–2003.
Sanja Kalapoš Gašparac, 2003.–2005.
Željka Jelavić, 2005.–2007., 2007.–2009., 2009.–2011.